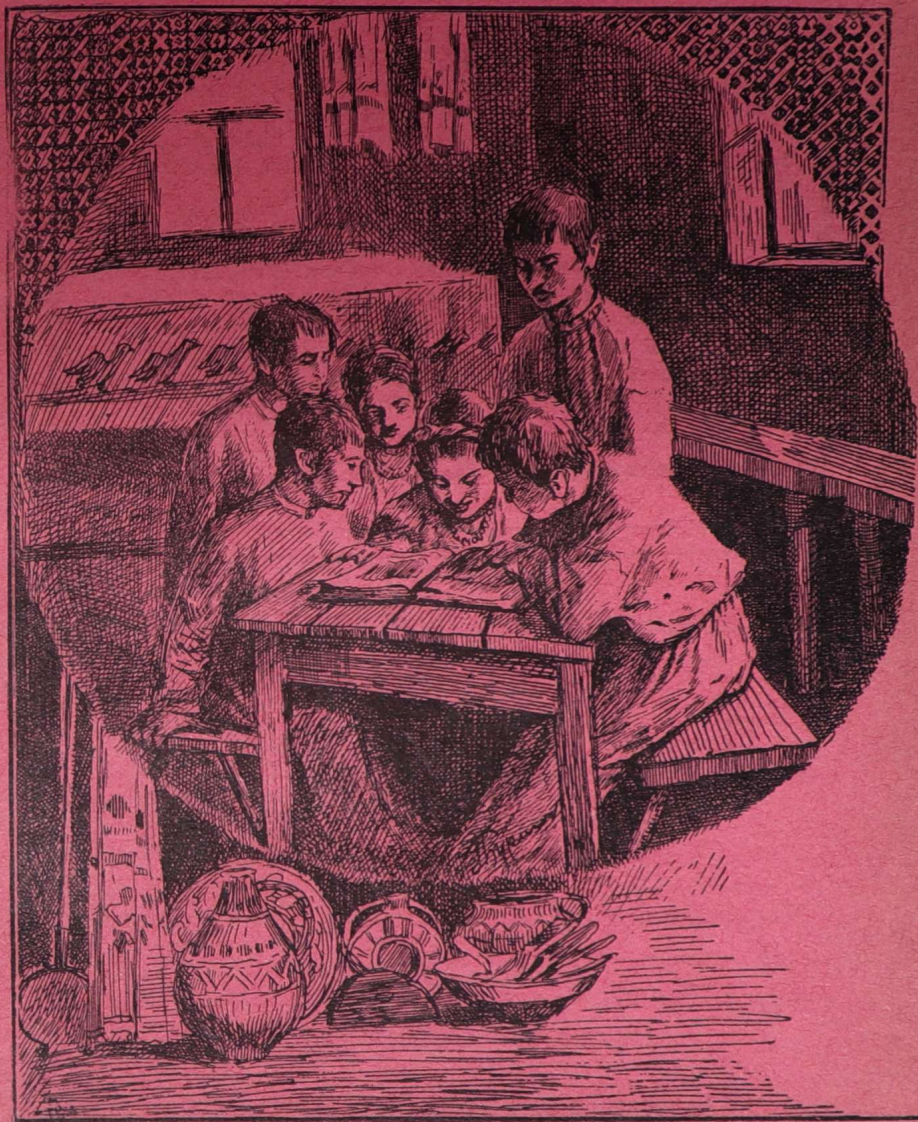

Видавництво „УКРАЇНСЬКИЙ УЧИТЕЛЬ“

М. Коцюбинський.

ЯЛИНКА

Приймається передплата на рік 1909.

Рада

щоденна українська політична, економічна, і літературна газета (рік видання четвертий.)

Напрямок газети не партійний демократично поступовий

Особливу увагу РАДА звертає на місцеве життя провінції.

Коштує РАДА з приставкою і пересилкою в Росії на рік 6 карб. Виплачувати можна частками. За границю 11 карб.

Розмір газети з 1 Янв. 1909 р. побільшено.

За доплатою 2 карб. рокові предплатники „РАДИ“ можуть мати **ДОДАТОК**

М. Аркас: „Історія України-Русі“

на розкішному папері, з велик. числом (210) ілюстрацій в артистичній оправі з англійського коленкору. В окремому продажу книжка ця коштує з пересилк. 4 карб. 75 н.

Ширші відомості і пробні числа надсил. даром.

Адреса редакції і головної контори у Києві: Велика Підвальна вул. д. 6. Телеф. 1458.

Редактор *М. Павловський.* Видавець *С. Чикаленко.*

Приймається передплата на 1909 рік

НА

Літературно-Науковий Вістник.

(рік видання дванадцятий).

Український місячник літератури, науки і громадського життя, виходить книжками по 12—15 арк. друку. На рік 8 карб., для незаможних—7 карб.

Можно виплачувати частками.

Адреса: Київ, Велика Володимирська, 28.

Видавець *пр. М. Грушевський.*

Редактор *С. Веселовський.*

ЯЛИНКА

Харитя. Маленький грішник.

Трое оповіданнів

Написав М. Коцюбинський.

Видання третє.

З малюнками.

№ 18.

КИЇВ—1909.

Друкарня 1-ої Київськ. Друкарськ. Спільк. Трьохсвят. 5.

Ялинка.

Оповідання.

I.

Настав святий вечір.

В Якимовій хаті кипіла робота. В печі тріщав вогонь та сичав борщ. Олена, мати Василькова, крутила голубці на вечерю. Василько сидів долі та мняв мак до куті. Василькові було літ дванадцять. Він був найстарший у сем'ї. Василько мняв мак і все поглядав то на двох сестричок, що гралися з котом, то на батька, що сидів на полу, схиливши голову.

— Чого батько журяться? думав він,— чи того, що нездужають, чи того, що нема

грошей викупити від шевця мамини роботи?

Рипнули двері. В хату увійшов якийсь чоловік.

— Добридень вам, — удався він до Якіма. — Чи не продали-б ви, чоловіче, тієї ялинки, що росте у вашім садочку? Пани послали мене знайти дітям ялинку на святий вечір; я вже другий день шукаю і не можу знайти гарної...

Яким помовчав.

— А що-б ви дали? — спитав він перегодом.

— Та вже не будемо торгуватись... Кажіть ціну...

— Три карбованці! дасте, — відповів Яким.

— Тату, — обізвався Василько тремтячим голосом, — та-ж то моя ялинка, ви її подарували мені ще тоді, як мене похвалив учитель.

На блакитні очі в білявого Василька набігли сльози. Йому жаль стало зеленої, стрункої ялинки, що одна звеселяла зімою садок. Батько глянув на сина. Василько замовк, прочитавши в тому погляді невимовний смуток.

— Добре, я дам три карбованці, — обізвався чоловік, але мусите приставити

ялинку сьогодні, бо пани ще хочуть прибірати її на вечір.

— А як її приставити, коли я слабкий, а хлопець малий ще,—сказав Яким.

Чоловік глянув на Василька.

— Не так то вже й малий ваш хлопець... Та й недалечко їхати—годину... Завидна завезе, завидна й поверне...

Яким подумав і махнув рукою.

— Якось воно буде... містечко не за горами.

Чоловік дав задаток, розказав, куди завезти ялинку, і пішов.

Яким трохи повеселішав: за три карбованці можна було викупити від шевця жінчини чоботи. Хвалити Бога, Олена не ходитиме на свята в подраних чоботях.

Він одягся, узяв сокиру й подався в садок. За батьком побіг і Василько.

В садку лежав глибокий сніг. Якимови ноги, узуті в здорові чоботи, глибоко поринали в сніг, і лишали за собою цілу низку ямок. Василько то стрибав у ті ямки, то розгортав ногами білий пухкий сніг. Чорні, голі дерева стояли в садку, настовбурчившись замерзлими гілочками і, наче мертві, не ворушилися од вітру. Під деревами, на білому як цукор снігу, сіткою лягла тінь. Аж ось здалеку зеленою глицею заманячила ялинка.

Василько з батьком підійшли до ялинки.

Їм обом жаль стало молодого деревця. Струнке, зелене, веселе, воно маяло гілочками, наче раділо гостям. Яким підійшов ближче, замахнувся сокирою і вдарив по стовбурові. Ялинка затремтіла від низу до вершечка, наче злякалася несподіваного лиха, і кілька зелених глиць упало на сніг. Яким рубав, а ялинка тремтіла, як у пропасниці. Василькові здавалось, що вона от-от застогне. Аж ось деревце похилилося, хруснуло і, підтяте, впало на сніг... Василько мало не плакав з жалю. Він бачив, як батько взяв ялинку за стовбур, закинув на плечі і поніс. Вершечок з ялинки волікся за батьком і лишав по снігу довгу, мов стежечка, смужку. Василько глянув на свіжий пеньок, і дві сльозини скотились йому по щічках. Він не міг бачити того пенька, того місця, де за хвилинку перед цим стояла його ялинка, і почав нагортати снігу на пеньок. Незабаром з під купи снігу не стало видно пенька.

— Васильку, го-ов! а йди сюди!—гукнув з подвір'я батько. Василько побіг до батька.

— Лагодь, сину, сани, відвезеш ялинку. Та хапайся, сину, бо вже ген-ген з полудня, а треба вернутись завидна...

Колиб ще снігу не було,—казав Яким, удивляючись у край неба,—наче хмара насувається. Не гайся, Васильку, не гайся, бо нерано...

На стареньких санях лежала вже ялинка. Василько почав лагодитись у дорогу. Він запряг коней, удяг кожушину і виїхав з двору.

II.

Повівав холодний вітрець. З краю неба насувались білі, наче молошні, хмари. Разно бігли мишасті коненята. Дорога була слизька, і сани йшли в затоки. На обидва боки від дороги, скільки скинеш оком, розстелилось поле, вкрите снігом, мов білою скатеркою. Твердий синявий сніг грав на сонці самоцвітами. Чорне вороння сідало громадами на сніг і знов здіймалося з місця. Вітер дужчав. Насунули снігові хмари і оповили небо. Сонце сховалось за хмари. Посипав сніжок. Василько вьокнув на коні, і вони побігли підтюпцем, наближаючись до лісу, що чорною стіною стояв перед ними. До лісу як раз половина дороги. Ще пів години треба було їхати лісом. Василько в'їхав у ліс. Здорові кострубаті дуби грізно стояли в снігових заметах;

їм було байдуже, що бурхав холодний вітер, ішов сніг... Мокрий сніг бив у лице Василькові, заліплював очі, налазив за комір... Мишасті коні зовсім побіліли, обліплені снігом. Василько загорнув руки в рукава, насунув на очі шапку й схилив голову, щоб хоч трохи захиститись од холодного вітру та снігу. Він і не постеріг, що коні звернули з дороги і побігли в праворуч. Враз — сани пішли в затоки і вдарились у горбик. Трісь! Щось тріснуло в санях, і Василько дав сторчака в сніг. Коні стали. Василько підвівся, обтріпуючись з снігу, підбіг до саней. Старі, трухляві копили зламались, васаг лежав нарізно від санок. Василько обійшов навкруги саней, оглянув їх і мало не заплакав. Запобігти лихові не можна було. „Підожду, може хто над'їде та дасть мені яку раду“, — подумав він, поглядаючи на дорогу, яку раз-у-раз замітав сніг. Але в лісі було пусто. Тільки вітер гучав межі деревами, та сипав сніг, закриваючи білою сіткою далечинь... Василько ступнув кілька ступнів наперед і став широко розкривши очі з переляку та несподіванки. Перед ним з'явивсь ярк, якого не повинно бути на його дорозі. Василько постеріг, що збився з дороги. Що тут робити? Хіба лишити

сани з ялинкою в лісі, а самому вертатися з кіньми додому? Василько випріг коні, сів верхи і поїхав назад по дорозі.

В лісі посутеніло. Навстав вечір. Василько їхав лісом, коні глибоко поринали в сніг і ледве-ледве переступали

з ноги на ногу. Василько незабаром помітив, що він їде не дорогою, а так лісом, навмання. Він став. „Треба конче знайти дорогу“, — подумав Василько. „Вернись назад до саней і звідти поїду навпростець дорогою“. Він повернув коні і поїхав назад. Довго їхав Василько проти вітру та снігу, а саней не було. „Я десь узяв дуже соб, а треба трохи цабе“, — подумав він і повернув у ліворуч.

В лісі зовсім затемніло. На землі і в повітрі білів сніг та манячили цупкі, замерзлі стовбури дерев, закурених снігом.

Василько їхав, а саней не було. Коні, брѳохаючись по заметах та по кучугурах, потомились і стали. Василько заблудивсь. Йому було холодно й страшно. Він заплакав. Навкруги вила хуртовина, бурхав холодний вітер та крутив снігом, а Василькові згадалась тепла, ясна батькова хата. Весело горить в хаті каганець. На столі стоїть кутя. Батько та дві сестрички сидять за столом, мати подає вечерю. Всі такі веселі, гомонять, радіють святачку. Хлопці та дівчата приносять вечерю, поздоровляють з празником, питають про Василька... А може не радість, не щастя гостює в хаті. Може мати плачуть, що нема з ни-

ми Василька; може батько журяться та сумні - сумні сидять край столу і не їдять вечері. Ох, колиб хоч виїхати з цього мертвого лісу, побачити доробгу, хату... Василько торкнув коней; коні знялися з місця і нешвидко побрели по глибокому снігу... Але що се? Василько виразно побачив свою хату. Йому видалось, що в маленьких вікнах блимнув вогонь. Василько зрадів і повернув до хати. То був кущ, обсіпаний снігом і здалека видався хатою. Василько й руки опустив. Що тут чинити? Він глянув навкруги: здорові дуби стояли в лісі мов страхо-вища і звідусюди простягали до нього цупкі чорні гілки. Василькові здалося, що то мерці, закутані білим покривалом, простягають до його свої руки. Йому стало страшно. Враз—щось зірвало Василькові шапку з голови, холодний сніг посипавсь йому на голову... То гіллячка зачепила шапку та збила її в сніг. Тільки Василько наважився злізти з коня по шапку, як десь далеко почулось: а-у-у-у! і луною покотилося в лісі. А-у-у-у! відгукнулося з другого боку і довго невгавало. Василько похолов з бстраху. Волосся полізло догори, серце перестало стукати в грудях. Думка про вовків промайнула у його в голові. Він в нестямці

затяв коней і зник поміж деревами.

Василько виїхав на узлісся. За лісом було поле. На полі, край лісу, стояв хрест. Василько побачив хрест і зрадів. „Адже я на дорозі... Се дорога до села, де живе мій дядько... не далеко до села“... Василько виїхав на дорогу... Але що се за вогники блимають під лісом?.. Що се чорне ворухиться на снігу?.. Враз коні жахнулись і сіпнули в бік. „Вовки“, подумав Василько. Він що сили затяв коні і вхопився за гриву... Переляканий, без шапки, запорошений снігом, мчався Василько по дорозі назустріч холодному вітрові. За ним, навздогінці, бігли два вовки, вигинаючи сірі хребти.. А хуртовина вила, крутила снігом та замітала їх сліди.

III.

Вирядивши Яким Василька, легенько зітхнув; він продав ялинку за добрі гроші, а грошей було притьмом треба: треба було і чобіт жінці, треба було і на новий рік де що купити... Якимові трохи жаль стало Василька, що так любив тую ялинку. Та що вдієш, коли біда: ні в віщо вдягнутися, нічого й кусати...

Олена поралась коло печі, хапаючись, щоб устигти на пору з вечерею.

Ніхто не постеріг, що на дворі ішов сніг.

Аж дівчатка, бавлячися під вікном, радісно скрикнули:

— Сніжок! сніжок! Пустіть нас, мамо, на двір!

Олена та Яким разом глянули в вікно.

— Ой, лишенько! Як той бідний Василько прибу'ється додому в таку негоду!— скрикнула Олена.

Яким вийшов на двір. Небо заволоклося сніговими хмарами, рвачкий вітер забивав дух. Яким стрівожився. „Коли-б ще яка біда не лучилась хлопцеві“, подумав він.

— Ну, що?—спитала Олена, як він увійшов до хати.

— Заверюха... та може ущухне... повинен би Василько над'їхати.

А хуртовина не вщухла. Олена раз-у-раз заглядала в вікно, вибігала на двір і все зітхала та бідкалася.

Вже смеркалося, а Василька не було.

Олена плакала. І на що було посилати дитину проти ночі! Наче без тих трьох карбованців і не обійшлося би? Що з тих грошей, коли через їх можна позбутись найстаршої дитини? Олена мучилась і уявляла собі, як Василько збився з дороги, як напали на його вовки, як вони розри-

вають по шматочку її любу дитину... Серце її обливалося кров'ю, сльози заливали очі. Яким мовчав, але трівоживсь не менш од Олени. Він що хвилини виходив на двір, вдивлявся у темряву, прислухавсь, як виє хуртовина, надаремне сподіваючись побачити Василька, почути його голос...

Люде давно вже вечеряли, а в Якимовій хаті й забули, який сьогодні день. Дівчатка поснули, дожидаючи вечері; старі сумували, їжа не йшла їм на думку. Хлопець сусідин приніс вечерю. „Просили вас на вечерю батько й мати, і я вас прошу. Бутьте здорові з Святим вечером!“,—проказав він дзвінким голосом, подаючи мисчину в хустці. „А деж Василько?“ поспитав він перегодом. Олена заголосила. Господи! Всі люде радіють, весело, як Бог приказав, зустрічають велике свято. Тільки її побила лиха година, відірвала від неї любе дитя й кинула його в хуртовину на поталу вовкам-сіроманцям. Усю ніч сум літав по хаті, шарпав за серце бідних людей та не давав їм спати...

IV.

Вранці виплило ясне сонечко на погідне небо оглянути, що зробила ніч з

землею. Вітер зтих і чистий свіжий сніг сріблом саяв під блакитним наметом неба. Земля наче вбралась на Різдво у білу сорочку.

Скоро розвиднилось, Яким пішов до сусіда прохати коней. Він мав їхати шукати Василька. Олена намоглася їхати з ним.

Весело рипіли сани по снігу, весело бігли коні, хоч дорога була трохи забита. Та не весело було на серці в Якіма та в Олені. Вони роздивлялись на всі боки, боячись побачити який слід Василька. Але всюди було рівно, біло; сніг блищав, аж очі боліли глянути на його. Вони в'їхали в ліс. Олена пильно дивилась межи дерева; їй все здавалося, що вона бачить то сани, то свитку Василькову, то кінські ноги...

— Коли-б хоч їхав хто, — обізвався Яким; розпитали-б, чи не бачив чого в лісі.

Зустріли якогось жидка однією конячкою. Яким розповів йому своє горе та почав розпитувать.

— Я бачив зламані сани, а на них ялинку, — сказав той. — Подайтесь лісом у праворуч.

— Ой, нема вже мого Василька, нема моєї дитини! — заголосила Олена. Той крик

серця болісною луною розлігся в Якимовому серці.

Ще здалеку заманячили на дорозі поламані сани, зазеленіла присипана снігом ялинка. Яким під'їхав до саней. Олена перша зіскочила і почала припадати до саней та тужити на весь ліс. Яким стояв, сумно схиливши голову. „Так,— думав він,— Василька ззіли вовки“... Враз щось під'їхало. Яким озирнувся і не хотів вірити своїм очам. Перед ним стояли його коні, а на санях сидів Петро, братів наймит.

— Ти звідки взявся тут?—зкрикнув Яким.

— Та хазяїн послали мене по ваші сани. Ще й казали і сю ялинку відвезти до пана... Василько обламався учора, збивсь з дороги і ледве добився до нас уночі.

— То Василько живий?!—зкрикнули разом Яким і Олена.

— Та вже-ж живий... Оце надавно поїхали вдвох з нашим Омельком додому.

— Чи ти не брешеш?!

— Хіба-ж я пес—брехати!—образився Петро.

— Слава Тобі, Господи!—зраділи бідолашні. — Слава Тобі, Господи, що він живий!

Петро взяв ялинку на свої сани, а по-
ламані сани примостили на Якимових.
Яким вьокав на коні, поспішаючи до-
дому.

Василько вже був дома. Яким та Олена
плакали з радощів, обіймаючи Василька.
„Ми вже думали, що не побачимо тебе“.—
казали вони. А Василько весело щебе-
тав, оповідаючи свої пригоди в лісі.

Харитя.

Оповідання.

I.

В печі палав вогонь і червоним язиком лизав челюсти. В маленькій хаті було поночі, по кутках стояли діди. На постелі лежала слаба жінка й стогнала. Се Харитіна мати. Шість тижнів поминуло, як помер її чоловік, батько Харитін, і відтоді бідна удова тужить та слабує, а оце вже другий день як зовсім злягла. Злягла саме в жнива, в гарячий час, коли всі, хто вміє жати, подались на ниву збирати на зіму хліб. І вдовине жито поспіло, та нема кому його жати: сиплеться стигле зерно на землю, а удова лежить недужа: тяжка слабість спутала руки й ноги, прикувала до постелі... Лежить бідна мати Харитіна та б'ється з думами...

Рипнули двері.

— То ти, Харитю?—почувся млявий голос слабої.

— Я, мамо!

З дверей виткнулось спершу відро, до половини виповняє водою, далі русява головка дівчинина, нахилена набік до відра, а далі права рука, піднята трохи догори. В хату увійшла Харитя і поставила коло печі відро. Їй було вісім років. Десь дуже важким видалось Хариті те відро з водою, бо, поставивши його на землю, хвилинку стояла нерухомо, спершись на припічок і важко дихаючи. Ліва рука від незвичайної ваги зомліла, і Харитя не могла її зігнути. Але се було одну хвилину. В другій—метнулась Харитя до мисника, легесенько, мов кізка, стрибнула на лаву, зняла з полиці горщик і поставила його коло відра.

— Що ти робиш, доню?—поспитала мати.

— Вечерю варитиму, мамо.

Слаба тільки зітхнула.

А Харитя й справді заходилася коло вечері. Змила в мисчині жменьку пшона, вкинула щіпку соли та зо дві чи зо три картоплини, налила в горщик води і приставила його до вогню. Любо було глянути на її дрібненькі запечені на сонц

рученята, що жваво бігали від одної роботи до другої. Великі сиві очі з під довгих чорних вій дивилися пильно й розумно. Смугляве личенько розчервонілося, повні уста розтулилися, — вся увага її була звернена на роботу. Вона забула навіть і за нові червоні кісники, що двічі обмотували її русяву, аж білу, головку. Кісники ті були її радість, її гордощі. Оце третій день, як хрещена мати подарувала їй ті кісники, а Харитя й досі не натішиться ними.

Мати стиха застогнала.

Харитя стрепенулась і підбігла до ліжка.

— Чого ви, матінко? Може водиці холодної? Що у вас болить?—ластівкою припадала вона коло недужої.

— Ох, дитино моя люба! Все в мене болить: руки болять, ноги болять, голови не звезу. От, може, вмру, на кого-ж я тебе лишу, сиротину нещасну?.. Хто тебе догляне, вигодує?

Харитя почула, що її маленьке серце заболіло, наче хто здавив його в жмені; сльози затремтіли на її довгих віях. Вона припала матері до рук і почала їх цілувати.

— Що ми робитимемо, доню? От дове-

лось мені злягти саме в жнива... Хліб стоїть у полі невижатий, осипається... І вже не знаю, як мені бідній, недужій, запобігти лихові... Як не зберемо хліба—

загинемо з голоду зимою!.. Ох, Боже мій, Боже!

— Не журіться, мамо! не плачте! Адже-ж Бог добрий, мамо! Бог pomoже вам одужати, pomoже вам хліб зібрати... Правда, мамо?.. правда?..

II.

Поки Харитя говорила ті слова, в біленькій головці її промайнула думка: як то нема кому жати? А вона що-ж робитиме? ще торік ходила вона з мамою на ниву, бачила, як мати жне, ба, сама брала серп і жапа! Адже-ж вона багато-б нажала, як-би мати не сварила за скалічений палець! Але торік вона була ще маленька, маленькими рученятами не могла вдержати серпа, а тепер вона вже виросла, набралася сили і руки побільшали. Харитя глянула на свої руки. Адже сими рученятами вона принесла з річки пів відра води, хоч яке воно важке, те відро! Завтра, коли розвидниться, встане Харитя, нагодує маму (коли б ще схотіли їсти, а то відколи слабі — саму воду пьють), візьме серп і піде в поле. А вже як буде жати! І не розігнеться! І уявилась Хариті вижата нива, а на їй стоять полукіпки і блищать проти сонця, як золоті. І сама Харитя стоїть на полі, дивиться на свою працю і думає, як би звезти хліб у стоделу. От що вона зробить: піде до хрещеного батька, обійме його рученьками за ший і скаже: „Тату мій любий та милий! Я вже вам бавитиму маленького

Андрійка, буду йому за няньку, тільки звезіть наш хліб та складіть у стодолу!“ Він добрий, батько хрещений, він її послухає, зведе хліб. А як же зрадіє мати, коли Харитя прийде до неї й скаже: „А бачте, матусю кохана, а я-ж вам не казала, що Бог допоможе нам зібрати хліб? Увесь хліб у стодолі!“ Мати з радощів вичуняє, пригорне доню до серця, поцілує і знов житимуть вони веселі та щасливі і не згинуть зімою з голоду...

В печі щось бухнуло, зашипіло, засичало.

То збігав куліш.

Мерщій кинулась Харитя до печі, одставила горщик, доглянула страву й насипала в полив'яну миску гарячого кулішу. Мати виїла ложок зо дві та й поклала ложку. Страва здалась їй несмашною, противною. Харитя їла чи не їла, швиденько помила посуд, поскладала його на мисник, засунула сінешні двері і стала навколішки перед образами молитися Богу. Вона складала ручки, хрестилась, зітхала та знімала очі догори і дивилась пильно на образ, де був намальований Бог Отець. Вона вірила, що Господь любить дітей і не дасть їх на поталу. Адже не дурно тримає він у руці золоте яблучко з хрестиком: певне він дасть те яблучко добрій

слухняній дитині. І Харитя своїм дитячим лепетом прохала у Бога здоров'я слабій матусі, а собі сили вижати ниву. Ся думка не давала їй спокою. Їй хотілося швидче діждатися ранку. „Ляжу зараз спати, щоб завтра раніше прокинутися“, подумала Харитя, й поставивши коло мами воду на ніч, лягла на лаву. Але сон не зліплював їй очей, він десь утік з цієї хати, бо й недужа мати не спала й стогнала. Повний місяць дивився у вікно і на коміні намалював також вікно з ясними шибками та чорними рямами. Харитя поглядала в той куток, де лежав серп і думала свою думу. А на дворі так місяшно, ясно, хоч голки збірай. Харитя сіла на лаві і глянула у вікно. В імлістій далині, осяяні срібним промінням місяшним, стояли широкі лани золотого жита та пшениці. Високі чорні тополі, як військо, стояли рядами край дороги. Синє небо всипане було зорями. Зорі тихо тремтіли. „А що, як би тепер вийти на ниву? Е, ні! страшно, вовк вибіжить з лісу, русалки залоскочуть, страхи повилазять з пшениці... І Хариті справді стало страшно, вона знов поклалася на лаві і одвернулася од вікна.

Чому ти не спиш, доню?—питає мати.

— Так... я зараз спатиму, мамо!

Мати стогне, а Харитю живий жаль бере за серце. Бідні мама! Все болить у них. Колиб той добрий Бог послав їм полехкість! Аж ось трохи згодом і слаба мати, і копи на полі, і русалки, і вовк, і ясне вікно на коміні змішуються в якійсь кумедній плутанині. Сон, влетівши до хати, бере Харитю під своє крило. Срібний промінь місяшний тихо сяє на білій головці дівчинки, всміхається до нових червоних кісників, гуляє по смуглявому видочку та по білих дрібненьких зубках, що виглядають з-за растуляних повних уст.

Харитя спить солодким сном.

III.

Рано встало золоте сонечко. Рано, разом з сонцем, прокинулась і Харитя. Хутенько зварила куліш, нагодувала маму, сьорбнула й сама кільки ложок. Упоравшись, зняла серп з полиці, поклала в торбинку хліба та цибулі і зав'язалась рябенькою хусточкою. Далі поцілувала маму й каже:

— Піду я, мамо, на вулицю до дівчат, побавлюся трохи.

— Іди, доню, та не барись...

Іде Харитя селом і якось їй чудно. Ніколи не ходила вона сама так далеко від хати. От вже й крайню хату минула, вийшла на поле й стала, задивившись в далечінь на чудовий краєвид. І справді було гарно на ниві, неказано гарно! Погідне блакитне небо дихало на землю теплом. Половіли жита й вилискувались на сонці. Червоніло ціле море колосків пшениці. Долиною повилась річечка, наче хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. А за річкою, по під кучерявим зеленим лісом, вся гора вкрита роскішними килимами ярини. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь, широко стелеться килим яснозеленого вівса, далі, наче риза рути, темніє просо. Межи зеленими килимами біліє гречка, наче хто розіслав великі шматки полотна білити на сонці. В долині, край лісу, висить синя імла. І над усім тим розкинулось погідне блакитне небо, лунає в повітрі весела пісня жайворонкова. Віють з поля чудові пахощі од нестиглого зерна і польових квіток. І добре Хариті на ниві, і страшно. Стала вона й не знає, чи йти далі, чи вертатися. Але виткнулась десь далеко з жита червона хустка жіноча, і Харитя згадала і хвору маму, і чого прийшла. Вона подалася стежкою межи жита. Як тільки

Харитя увійшла межі жита, гарний краєвид зник. Босі ноженята ступали по втоптаній стежці, над головою, межі колосками, як биндочка синіло небо, а з обох боків, як стіни, стояло жито й шелестіло вусатим колоссям. Харитя опинилась наче на дні в морі. В житі синіли волошки та сокирки, білів зіркатий ромен, червоніла квітка польового маку. Польова повитиця полізла до гори по стеблині жита і ростулила свої білі делікатні квіточки. Харитя мимохіть зривала дорогою квіточки та йшла все далі. Аж ось і їх нива. Вона добре знає свою ниву, ось і рівчак той, що промила весняна вода. Харитя поклала торбинку, взяла в руки серп і почала жати. Тихо навкруги. Тільки цвіркун цвіркоче в житі, шелестить сухий колос та інколи запідпадьомкає перепелиця. Жне Харитя, але якось не добре йде робота. Довге стебло путається, великий серп не слухається в маленькій руці, колосся лоскоче спітніле личенько... Аж ось щось наче впекло Харитю в палець. Вона вихопила руку й побачила на пальці кров. Серп випав Хариті з рук, лице скривилося з болю, на очі набігли сльози і Харитя от-от заплакала-б гірко, коли-б не нагадала про свою бідну маму. Швиденько обтерла вона кров з паль-

чика спідничкою, затерла врізане місце землею і почала жати. Стерня коле босі ноги, аж на плач збірається Хариті, піт великими краплями падає на землю, а бідна дівчинка жне тай жне. Якось обернулась Харитя назад, щоб покласти нажату жміньку, глянула навкруги і страх обхопив її. Адже вона одна на ниві! А ну, який страх вискочить із жита й задушить її! Раптом—фуррр!.. Перепелиця пурхнула перед самою Харитею і, тріпочучи короткими крилами, ледві перенесла на кілька ступнів своє тяжке, сите тіло. Серце закалатало Хариті в грудях з переляку; далі наче спинилось, і Харитя скаменіла на місці. Однією рукою стиснула жміньку жита, другою — серп. Лице пополотніло. Здорові сиві очі з жахом дивилися в жито. За хвилинку Харитя трохи відійшла. Серце знов застукало в грудях. Харитя наважилась тікати.

Стежкою наближались дві молодичі. Харитя постерегла їх, знов нагадала недужу, бідну маму і, схиливши русяву голівку, взялась до роботи. Вона мусить вижати жито! вона мусить потішити свою добру нещасну маму!

Молодичі наближались до Хариті, впізнали її і глянули одна на одну.

— Ти що тут робиш, Харитю? спитали разом. Харитя здригнулась, підвела очі на молодиць і засоромилась.

— Жну... мати слабі лежать... нема кому хліб вижати... з голоду згинемо зімою...

В голосі її тремтіли сльози.

Молодиці знов глянули одна на одну.

— Бідна ж ти дитино, бідна!..

Враз Харитя почула, що сльози дуть її. Зразу якось дуже жаль стало їй слабої матері, дужче заболів той пальчик, що втяла серпом, заболіли ноги, на колені стернею, згадався переляк недавній, — сльози, мов град, посипалися на землю, і Харитя, голосно хлипаючи, заридала.

Молодиці кинулись до неї.

— Що з тобою, дитино? Не плач, перепілочко! Мати твоя, дасть Бог, одужає, а жито ми вижнемо, не дамо вам згинути з голоду. Ну, не плач-же, квіточко!

Молодиці взяли на руки бідну Харитю, цілували, потішали.

— Ходім зараз до матері, хай вона втішиться, що має таку добру дитину...

Молодиці взяли за руки Харитю і подались стежкою назад у село. Харитя йшла і тихо хлипала.

IV.

Незабаром Харитіна мати одужала. Молодиці вижали удовине жито, хрещений батько Харитін звів хліб у стодолу, і сироти вже не боялися голодної смерті.

Мати цілувала та пестила свою добру дитину, а Харитя щебетала:

— Хіба я не казала вам, матінко, що добрий Бог дасть вам здоров'я і pomoже зібрати хліб? Хіба не на моє вийшло?..

Маленький грішник.

Оповідання.

I.

Дмитрик, восьмилітній хлопчик, вискочив з душної низенької хати, що по самі вікна влізла в землю. На дворі було краще, ніж у хаті. Сонечко підбилося вже височенько і пригрівало. Сніг так блищав, що Дмитрик не міг на нього дивитись і кліпав очима. Була відлига, з стріх капало, з горбка збігали, мов весною, струмочки талої води, горобці весело цвірінькали, жидівські кози нікали по майдані, чи не лишилось де на торговиці хоч стебла сіна від учорашнього ярмарку. Се тепло, ся немов весняна днина серед зими, вабили Дмитрика,

тягли його в далечінь, на волю, он в те місто, що здіймається до блакитного неба шпичастими вершечками церков, зеленими та червоними дахами на кам'яницях. Але мати його, Ярина, виходячи з відрами на щоденну роботу, звеліла йому сидіти вдома. Тому то Дмитрик був сумний. Він стежив очима за матіррю, що, зігнувшись під важкими відрами, повними води, переходила вулицю, бачив як у брудних хатках уздовж вулиці відчинялись двері, висовувалися звідти жидівки і гукали на його маму:

— Ярино! а несіть швидче води, бо діжка порожня!

Дмитрикові на хвилинку жаль стало неньки що—слаба не слаба—увесь день мусить носити воду, заробляти на хліб. Та не така була погода, щоб смуток затримався в його серці. Все навкруги було таке радісне, веселе, що з пам'яті Дмитрикової вилетіли десь і мати й наказ її сидіти вдома, він не помітив, як самі ноги, озуті в здорові зашкарублі чоботи, винесли його на вулицю. Дмитрик скубнув по дорозі за хвіст козу і весело засміявсь, побачивши, як коза кумедно закрутила рогатою та бородатою головою. Далі, вчепившись ззаду до панських саней, проїхав до мосту,

а звідти пошкрабуючи здоровими чобітьми та инколи ковзаючись, побіг через лід на місто.

На Дмитрикові була стара руда материна юпка з клаптиками вати, що висіли крізь дірки з пошарпаної одежини, довгі рукава теліпались нижче рук, заважали йому. Русяву голову прикривав старенький картузик з одірваним козирком. Але, не зважаючи на свої непишні шати, Дмитрик весело дививсь на світ Божий здоровими сивими очима, весело підстрибував по людних вулицях.

Враз він зупинивсь, скривив жалібно обличчя і простяг руку до якогось пана, що проходив улицею.

— Дайте копійку!.. мати слабі... хліба немає...

Пан глянув на блідий видочок хлопчиків, на його одержу пошматовану й сягнув у кишеню.

Дмитрик побіг далі, затискаючи в руці мідяну монету. Се Гаврилко його так навчив. О, той Гаврилко розумний і сильний, страх який сильний!.. Але де-ж він, той Гаврилко?

— Дмитрику, а сюди!..

Дмитрик впізнав знайомий голос і став.

— Ну, що?—привітався Гаврилко, підходячи до Дмитрика.

— А диви — що маю!—похвалився той десяткою, що випрохав у пана.

— Мало!—рішив Гаврилко.—Що за неї купиш? Проси ще, та не лінуйсь, кривись добре, як середа на п'ятницю та приказуй жалібно: „дайте, милостивий пане, дайте... мати вмірають... я їсти хочу!..“ І не відчепись, за поли хапай, аж поки дасть.

Дмитрик осьміхнувсь.

— Хіба я не знаю? Ти-ж мене вчив... А ти чом не просиш?—поспитав він у товариша.

— Оце вигадав! Сказано, —мале-дурне! Мені ніхто не дасть, бо я вже великий, мені вже десять літ, та й свита на мені ціла, не така, як твоя юпка... Гав не лови!—раптом штурхнув Гаврилко під бік Дмитрика.

Дмитрик зрозумів і побіг за якимсь паном, простягаючи руку.

— Дайте, пане, милостивий... хоч копійку дайте... мати вмірають... два дні без хліба сидимо.

— Проси ще!—казав Гаврилко, одбіраючи випрохані гроші;—біжи он за

тією панею, що на голові пір'ячко те-
ліпається.

Дмитрик побіг і ще щось приніс.

— А де-ж Марійка?—поспитав він.

— А там десь на вулиці з жиде-
нятами бавиться... Марійко! А-гов!

За хвилину надбігла Марійка, так
замотана здоровою хусткою, що самий
гострий червоний носик визирав на світ
Божий, мов рознюхуючи, чи нема де
чого цікавого.

— Знаєте що?—зібрав раду Гаврил-
ко.—Маємо трохи грошей... А я нині
вранці такі бачив медівники в пекарні...
ну, такі, що ніколи не бачив... Оце то-
бі коржик, а на коржикові наче сметана
солodka-солodka... зверху помащено та
притрушено червоним маком... Гаврилко
сплюнув, бо йому набігло повен рот
слини.—А на самому вершечку, маєте
собі... вишня! мов тільки її з дерева зі-
рвав.

— Еге?!—скрикнули враз Марійка з
Дмитриком.

— Їй-Богу!... ходім купимо!

— Ходімо!

— А на шостака візьмемо сига-
рок,—додав Гаврилко.

— І сірників!

І діти, мов зграя горобців, знялись з місця і покопотіли вулицею.

— Стережись!—гукнуло щось іззаду і баскими кіньми проскочило повз дітей.

— Лови!.. лови його!—скрикнув Гаврилко, і всі троє, що сили, побігли навздогінці за саньми.

Дмитрик з Гаврилком вчепилися ззаду за сани і причаїлись. Але озирнувшись за Марійкою, вони так і зареготались на голос. А де-ж: Марійка, навздогоняючи сани, посковзнулась і шубовстнула просто в калюжу. Брудна вода стікає з мокрої спідниці, а Марійка стоїть, ще й пальці розгорнула, заваляні в болоті. На лихо почув той регіт візник і шмагнув назад себе батогом. Дмитрик з Гаврилком попадали з галасом на землю. Хлопці підбігли до Марійки.

— Маріє, звідкіль вітер віє?—зачепив її Гаврилко, смикнувши за кінець хустки.

— Маріє, звідкіль вітер віє?—смикнув з другого боку Дмитрик.

— Не зай—май, бо їй-Бо, мамі скажу! запхикала Марійка, сякаючи червоного носа.

Хлопці попустували трохи, а далі з заспокоєною Марійкою майнули на базар.

Гаврилко накупив медівників, цигарок і сірників. Всі троє примостились десь під барканом і поділились ласощами. Гаврилкові, звичайно, припало найбільш. Поласувавши, він добув з кишені цигарок і дав одну Дмитрикові.

— Дай і мені!—обізвалась Марійка.

— На, коли хочеш!

Дмитрик затягнувся цигаркою і почервонів увесь од їдкого диму, аж очі слізьми забігли. Однак він не кинув цигарки, боячись глузування Гаврилкового.

Марійка закашлялась.

— Тю на них! Таке гірке та недобре курять,—сказала вона, кидаючи цигарку.

— Ет, баба! з погордою сплюнув Гаврилко, хоч його й самого нудило від цигарки.

— А тепер гайда бити того жидка, що нас займав учора!—загадав Гаврилко.

Всі знялись і подались поміж жидівські вулиці.

Жидка не знайшли, а так провештались на місті до вечора.

— Гляди-ж Дмитрику, виходь завтра!—наказував Гаврилко.

— А як мамка не пустять?

— То втечи!

Дмитрик біг через лід пошкрабуючи здоровими чобітьми і з жахом думав, що то скаже йому мамка за неслухняність.

А мамка нічого не сказала: вона лежала на полу й стогнала. Побачивши врешті Дмитрика, Ярина обізвалась.

— І де ти бродиш, заволоко? Візьми оттам кашу в печі та повечеряй!

Дмитрик виїв з горщика кашу, ліг коло матері і зараз же заснув.

Йому снились горобці, кози, ласощі та інші втіхи бідних дітей.

II.

Другого дня Ярина ледві звелася з постелі; вона взялась за відра, щоб пійти на роботу, але почула, що не має сили.

— Чогось я занедужала, Дмитрику,— обізвалась Ярина... сили не маю... Я трохи полежу, а ти побіжи на місто та купи хліба... Ось тобі гроші... Та не барись...

Сумно було Дмитрикові, жалко недужої мами, але, тільки до сінешнього порогу. За порогом він забув і маму,

і свої турботи. Сонечко гріло, як і вчора, небо синіло в високости чисте, безхмарне; струмочки жебоніли щось межи собою, по снігу плигали жовтобрюшки та снігури. Весело! Дмитрик з радісним серцем трюхав по льоду, затискаючи в жмені гроші на хліб.

Коли це, саме під містом з'явився Гаврилко з гринджолятами, а на їх сиділа Марійка.

— Сідай, підвезу! гукнув він на Дмитрика.

Дмитрик з розгону наскочив на гринджолята, мало не перекинув Марійки, а Гаврилко повіз їх, мотаючи головою та їржучи, мов кінь.

— Тпру! Дай, Гаврилку, я повезу! Дмитрик скочив з санчат і взявся за мотузок.

— А що се у тебе в жмені?—лапнув його за руку Гаврилко.

— Гроші... мамка на хліб дали.

— Дай сюди!

— Еге, не можна,—мамка битимуть.

— Дурний! скажеш: загубив, то й не битимуть. Давай!

Дмитрик, вагаючись трохи, віддав гроші.

— От що я вам скажу,—почав Гаврилко.—Я тому жидкові, що нас раз-у-

раз зачипає, таки намняв учора пейси. Але жидок нахвалявся: як зберу, каже, жиденят, тоді не попадайтесь нам у руки. А ми собі, знаєте що? Ми собі покупуємо козики, жиденята не посміють підступитись, як покажемо ножі.

Думка купити ножі дуже всім сподобалася. Діти метнулись до крамниці і купили три козики. Лишилися ще два шаги, за які не знали, що купити.

— А я їсти хочу!—обізвався Гаврилко.

— І я! і я!.. скрикнули разом Дмитрик та Марійка.

— Рушай просити Дмитрику!—загадав Гаврилко.

Та як на лихо сьогодні не щастило, хоч Дмитрик дуже жалібно кривив обличчя та квилів, мов сирота:

— Дайте сиротині копійчку... згляньтесь над голодним!...

Ніхто нічого не давав, а їсти хотілось.

— Ет, що твое старцювання! от як той дід сліпий, що сидить біля мосту—ну, той має всякого добра повну торбу: там тобі й бублики, й яблука, й медівники!... облизалась на одну згадку Марійка.

В Гаврилковій голові промайнула думка.

— Знаєте що: та торба буде наша!—
рішив він.

— Еге, так тобі дід і дасть: ти за торбу,
а він тебе костуром!—змагалась Марійка.

— Не бійсь! Зробимо так: ти, Марій-
ко, купиш за двоячку булку і подаси
дідові, а як дід ховатиме її в торбу, ми
вдвох з Дмитриком,— я з одного боку,
а він з другого,— черкнем ножем по мо-
тузці.. Марійка вхопить торбу та на
втікача, а ми за нею!... Добре, Дмитрику?

— Еге! „добре“! А як дід зверху косту-
ром?

— Не бійсь, не влучить! Гайда!

Сліпий дід співав побожні пісні і не
чув свого лиха. Він, ховаючи в торбу
булку, обіцяв Марійці „спасеніє душень-
ки“, --коли враз почув, що його торба
кудись сунеться, що її вже нема!

— Калавур! Грабують!—зарепетував
дід, але в відповідь на його крик залопотіли
ноги втікачів.

А Гаврилко паєє вже здобич, при-
чаївшись з своїм гурточком за стосом
дров на жидівському подвіррю.

Дмитрик чує дитячим серцем, що
так погано чинити, як вони чинять, але
боїться й натякнути про се, бо Гаврилко
просвітку не дав би, глузуючи.

Аж ось і вечір. Дмитрик знає, що йому пора вже додому, але він боїться з'явитися до матері без хліба і без грошей. Адже мати напевне картатимуть його!... Ся думка так гризе Дмитрика, що він звіряється з нею Марійці.

— Ночуй у нас!—рішає Марійка,—А завтра мати забуде і минеться тобі отак.

І Дмитрик уперше в житті ночує під чужою стріхою, далеко від матері.

Другого дня знов играшки, сміхи, ласощі. Але над вечір Дмитрик помічає, що йому чогось мулко на серці. Так чогось кортить додому, до матері. Хай вже й виб'ють його, аби бути вдома, аби почути голос неньчин. Дмитрик не витримує далі, кидає своїх товаришів і біжить додому. Йому хочеться пригорнутися до матінки, перепросити її, поцілувати ту руку, що не раз пестливо гладила його по головці. Та чи дома тепер матінка, чи ще носять воду? Он іде назустріч та жінка, що вони наймають у неї хату, вона мабуть знає..

— Тітко, чи мамка вже дома, чи ще воду носять?—підбігає до неї Дмитрик.

Жінка стає і сумно хитає головою.

— Відносила вона вже своє, дитино!—

Вже більш не понесе!—з слізьми в очах каже жінка.

Дмитрик не розуміє гаразд сих слів, але його щось стискає коло серця. Він бачить сльози на очах у жінки і неспокій обхоплює його.

— Сирітка ти нещасний!... Вже твоя мати десь з Богом бесідує.. ридає раптом жінка і хоче приголубити Дмитрика.

Але Дмитрик випручується з обіймів і кидається далі. Він усе зрозумів і страшна безнадійність обняла йому серце.

— Матінко моя!...—кричить він.—Матінко!.. Сльози течуть йому по обличчю, серце маленьке рветься з болю, а Дмитрик біжить все далі і нічого не бачить перед собою. Він давно вже загубив свого картузика, кілька разів падав на слизькій дорозі, поли з рудої юпки мов крила мають за ним від прудкого бігу, а він усе біжить далі та голосить:

— Матінко моя!. матінко ріднесенька!..

Але що це? Чию це труну везуть на санях?

— Се мою мамку везуть ховати,—думає Дмитрик і що сили поривається наперед. Він не бачить, що за ним басують коні, не чує, як кричать: „стере-

жись!" А коні вже близько, ось вони ди-
хають гарячою парою над Дмитриковою
головою, ось спиняються над ним, рвуть-
ся наперед... і Дмитрик зникає десь під
кінськими копитами...

III.

Дмитрик лежить у лікарні. Зламану ногу
його взято в лещата; нога вже не так
болить, як перше, і Дмитрик може під-
вестись на постелі. Він розглядає про-
стору кімнату, де лежать хворі, дивить-
ся на сестру жалібницю, що зігнулась
над недужим і зупиняється врешті на
своєму столикові. Там, межи усякими
пляшечками з ліками, червоніє колодочка
з його козика. Ох, той козик! Він на-
гадує Дмитрикові стільки прикростей,
стільки смутку, що Дмитрик не може
дивитися на його.

-- Може мама їсти хотіли, як я купу-
вав козики... може вони голодні й по-
мерли, не діждавшись хліба... Не ска-
жуть матінка, не признаються, бо нема
вже їх на світі... і нікого в мене не-
має... сирітка я безрідний... Та чи виба-
чать мені мамка за все, що я накоїв? —
думає Дмитрик, не втираючи сльози, що

скотилась йому на обличчя. То десь Бог покарав мене: на що було обдурювати усіх, просячи для слабої неньки? На що було казати, що я сирітка?.. От тепер Бог і дав так... А все той Гаврилко: недобрий він хлопець, він мене на все підводив... Ні, то я недобрий, що слухався Гаврилка... Не вибачить мені Бог, не вибачить...

І Дмитрик поглядає в куток, де з чорних рям дивиться на його суворе обличчя Бога-Батька, і здається Дмитрикові, що не варт він пробачення, що ніхто не дарує йому вини його...

— Що зо мною буде?—турбують думки дитячу голову.—Де я подінусь?... Хто мене нагодує, хто зодягне мене, каліку непотрібного?... Знов старцювати?.. Ні, не буду, не хочу й бачити того Гаврилка, що навчив мене руку простягати.. Буду щось робити, на хліб заробляти. Добрі люде допоможуть... А де-ж ті добрі люде? Е! я знаю, що є! Адже матінка не дурно казали, що світ не без добрих людей!..

Видання Товариства „ПРОСВІТА“.

1. Драгоманов М. Про українських козаків, татар та турків. З додатком про життя Драгоманова. Ціна 8 коп.
2. Земельна справа в Новій Зеландії. Переказала М. З. Ціна 2 коп.
3. Левицький М. Як рятуватися при наглих випадках та каліцтвах. З малюнками. Ц. 3 к.
4. Календарь „Просвіти“ на р. 1907. Ц. 15 к. (Випродано)
5. Загірня М. Як визволилися Північні Американські Штати. З портретом Вашингтона і з картою. Ц. 15 к.
6. Дорошенко Д. Оповідання про Ірландію. Ціна 8 коп.
7. Загірня М. Страшний ворог. Про горілку. Ц. 5 коп.
8. Франко Ів. Ліси та пасовиська. Оповід. Ціна 3 коп.
9. Грінченко Б. Про грім та блискавку. З малюнк. Ц. 4 к.
10. Капельгородський П. Українці на Кубані. Ціна 5 коп.
11. Грінченко Б. Братства і просвітна справа на Україні за польського панування до Б. Хмельницького. Ц. 5 к.
12. Календарь „Просвіти“ на рік 1908. Ціна 25 коп.
13. Іваницький Б. Як збутись ярів та пісків. Ціна 4 к.
14. „Веселка“, одривний календарь на р. 1908. Ц. 50 к.
15. Лункевич В. Сем'я у звірів, птиць, комах, риб та гадів. Переклав П. Є. З малюнками. Ц. 10 к.
16. Сьогобочній Г. Морські огні. Про маяки. З малюн. Ц. 5 к.
17. Грінченко Б. Про пустині. З малюнками. Ц. 8 коп.
18. Марнович Д. На Вовчому хуторі. Оповід. Ц. 3 коп.
19. Марнович Д. Іван з Буджака. Шматок. Опов. Ц. 4 к.
20. Левицький М. Забув. Щастя Пейсаха Лейдермана. Два оповідання. Ц. 4 к.
21. Корольов В. Як годувати худобу. З малюнками. Ц. 10 к.
22. Загірня М. За рідний край. Про Жанну д'Арк. З малюнками. Ц. 7 коп.
23. Спартак. Оповідання про римських невольників. За Боголюбовим переказали К. Ціна 5 коп
24. Костомаров М. Чернігівка. Бувальщина XVII в. Переклад з передмовою Б. Грінченка. Ціна 40 коп.
25. Єфремов С. Тарас Шевченко, життя його та діла. З портретами й малюнками Ціна 10 коп.
26. Каталог книжок для народнього читання. Ц. 5 к.
27. Про Канаду, як там живуть люде. Ціна 8 коп.

А Кримській Українська грамматика. Научно-практической курсъ. Изданіе составляетъ собственность Т-ва „Просвіта“. Томъ I., выпускъ 1, цѣна 1 руб. 10 к., выпускъ 2 и 6-й ц. 65 коп. Томъ II, выпускъ 1, цѣна 65 коп.

Драми й комедії.

Переклад під редакцією Б. Грінченка.

1. **Ібсен Г.** Підпори громадянства. Ком. на 4 дії, пер. М. Загірньої. Дозв. до вист. 16 мая 1907. № 5693. Ц. 30 к.
 2. **Ібсен Г.** Ворог народів. Ком. 5 д. Пер. М. Загірньої. Дозв. до вист. 11 окт. 1907, № 10606. Ц. 30 к.
 3. **Ібсен Г.** Примари. Др. 3 д. Пер. М. Загірньої. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 13 нояб. 1907. № 16712.
 4. **Шірбо О.** У золотих кайданах. Ком. 3 д. Пер. Б. Грінченка. Ц. 35 к. Дозв. до вист. 7 янв. 1908. № 1864.
 5. **Метерлінк М.** Монна Ванна. Др. 3 д. Пер. М. Загірньої. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 18 дек. 1907. № 1865.
 6. **Зудерман Г.** У рідній сем'ї. Др. 4 д. Пер. М. Загірньої. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 20 февр. 1908. № 1987. (Прав. Вѣстн. 16 марта 1908, № 62).
 7. **Ібсен Г.** Нора. Др. 3 д. Пер. М. Загірньої. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 3 марта 1908. № 2659. (Прав. Вѣстн. 8 апр. 1908, № 80).
 8. **Ібсен Г.** Гедда Габлер. Др. 4 д. Пер. Н. Грінченко. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 3 марта 1908. № 2651. (Прав. Вѣстн. 8 апр. 1908, № 80).
 9. **Гауптман Г.** Візник Геншель. Др. 5 д. Пер. Б. Грінченка. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 20 марта 1908, № 3117. (Пра. Вѣстн. 8 апр. 1908, № 80)
 10. **Швіцлер А.** Забавки. Др. 3 дії. Ц. 30 коп. Пер. Б. Грінченка. Дозв. до вистав 28 юля 1908, № 7014.
 11. **Шіллер Ф.** Вільгельм Телль. Др. 5 д. Пер. Б. Грінченка. Ціна 30 коп. Дозв. до вистав 18 нояб. 1908 № 11048
 12. **Ібсен Г.** Жінка з моря. Др. 5 д. Пер. Н. Грінченко. Ц. 30 к. Дозв. до вист. 13 сент. 1908, № 8355.
 13. **Гауптман Г.** Перед сходом сонця. Др. 5 д. Пер. Б. Грінченка. Ц. 30 коп. Дозв. до вист. 8 окт. 1908 № 9421.
 14. **Зудерман Г.** Кінець Содомові. Др. 5 д. Пер. М. Загірньої. Ціна 30 коп.
 15. **Зудерман Г.** Огні Іванової ночі. Др. 4 д. Переклі Н. Грінченко. Ц. 30 к.
 16. **Ібсен Г.** Росмергольм. др. 4 д. Пер. Н. Грінченко та М. Загірньої. Ц. 30 к
 17. **Сарду В.** Рідний Край. Др. 5 д. Пер. Б. Грінченка. Ц. 35 к.
- Б. Грінченко.** Драми й комедії: Ясні зорі. Нахмарило Степовий гість. Серед бурі. Арсен Яворенко. Ц. 1 р. 50 к. Дозв. до вист. перші чотири 1 мая 1902, № 3654—3657, остання по рукоп., без 3-ї дії, під заг. „На громадській роботі“ 16 февр. 1904, № 1780
- Грінченко Б.** На новий шлях. Др. 5 д. Дозв. до вист. 5 юня 1906, № 5216 („Прав. Вѣст.“ 1906. № 141). Ц. 30 к.
- Грінченко Б.** Миротворці. Жарт на 1 дію. Ц. 10 коп. Дозвол. до вистав 27 авг. 1908, № 7896.

Видавництво „ЧАС“.

1. М. Левицький. Злочинниця	ц. 3 к.
2. Г. де-Маласан. Батько Мілон	ц. 3 к.
3. М. Телешов. Скрута	ц. 3 к.
4. Е. Прус. Живий телеграф	ц. 1 к.
5. Н. Місат. Син чи пасинок?	ц. 2 к.
6. А. Фогацаро. Срібний хрестик	ц. 2 к.
7. Р. Ніплінг. Бунтарь Моті-Гюй	ц. 3 к.
8. Г. Бетге. Марійка	ц. 1 к.
9. А. Гарборг. Помста	ц. 3 к.
10. Рідні Струни. (Збірочка віршів)	ц. 4 к.
11. П. Ротарь. Не в руку	ц. 3 к.
12. О. Мірбо. Бродяга.	ц. 2 к.
13. А. Чехов. Лихо	ц. 2 1/2 к.
14. М. Родзевичева. Мотлох	ц. 5 к.
15. Й. Лі. Дві матері	ц. 1 я.
16. Д. Чіамполі. Сільська вчителька	ц. 4 к.
17. А. Рейзін. У найми	ц. 2 к.
18. Виборний Маногоненко. В суді.	ц. 3 к.
19. І. Вазов. Павло.	ц. 1 к.
20. „На одпочинок“ (збірочка веселих поезій).	ц. 4 к.
21. Осип Юревич. Непорозуміння (з мал.)	ц. 2 к.
22. Еміль Золя. Безробіття (з французськ.)	ц. 3 к.
23. Лев Толстой. Гаси вогонь, поки не розгорівся
(З портр. автора, перекл. з російськ.)	ц. 4 к.
24. З. Моравська. Смерть (з польськ.)	ц. 1 к.
25. П.-де Ново Кальсон. Гроза міністрів (з еспан.)	ц. 3 к.
26. Альфонс Доде. Остання лекція.	ц. 3 к.
27. Японська назка. Свинячий син	ц. 1 к.
28. Леся Українка. Одно слово (з портр.)	ц. 2 к.
29. Іван Тургенев. Бірюк (з порт., з російськ.)	ц. 5 к.
30. Петро Розетер. Приятелі (з німецьк.)	ц. 2 к.

Хто замовляє на 1 карб. на складі (Київ, В. Володимирська 28. Укр. Книг. „Літ.-Наук. Вістника“), той за пересилку не платить, а хто замовляє на 3 карб., той одержить безплатно цілу серію (10 книжечок).

П'ять відсотків прибутку з продажу виданнів „ЧАСУ“ буде призначено на пам'ятник Т. Г. Шевченкові у Києві.

Видавництво „Український Учитель“.

- № 1. **Гр. Шерстюк.** Українська граматика для школи. Частина I. 20 к.
- „ 2. **С. Чернасенко.** Про небо. Частина I . 20 к.
- „ 3. „ Діткам. Казки й вірші . . 10 к.
- „ 4. „ Як вродилася пісня. Казка 3 к.
- „ 5. „ Убогий жид. Казка. . 2 к.
- „ 6. **З. Топеліус.** Пустун Розбишаченко. Казка з мал. Переклав Б. Грінченко. . 2 к
- „ 7. **Бр. Грімм.** Казки. Книжка I. Переклав Гр. Шерстюк. 3 к.
- „ 8. **С. Чернасенко.** Граматка. (Букварець) . 5 к.
- „ 9. **О. Кониський.** Арихметика для українських шкіл 10 к.
- „ 10. **Б. Грінченко.** Про книги. Як їх вигадано друкувати 10 к.
- „ 11. **М. Загірня.** Який був лад в Афинській державі 10 к.
- „ 12. **Гр. Шерстюк.** Світло. Літературний ілюстрований збірник для дітей. . 35 к.
на кращім папері 60 к.
- „ 13. **В. Корольов.** Про людське тіло. З мал. . 15 к.
- „ 14. **З. Топеліус.** Казки. Поперекладав Б. Грінченко. З мал. І. Бурячка. . . 8 к.
- „ 15. **Д. Дорошенко.** Білоруси і їх національне відродження 5 к.
- „ 16. **В. Доманицький.** Словаки. 10 к.
- „ 17. **С. Чернасенко.** Про небо. Част. II . . 15 к.
- „ 18. **М. Коцюбинський.** Ялинка. трое оповід.
з малюнк. 8 к.
- „ 19. **Б. Грінченко.** Олеся. Трое оповіданнів з малюн. 5 к.
- „ 20. **Коцюбинський.** Харитя. Оповід. з малюн. 3 к.

Склад видання

У Києві в „Українській Книгарні“,

Безаківська 8,

в книгарні Л.-Н. Вістника В. Володим. 28.